

ঙসি কংলৈ নৃপীশিং অমসুং ময়ায় কাৰা চীঞ্জাক

মালেম অসিদা ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক চাদৰা খুন্মাই অমন্ত্ৰ লৈৱভে। খুন্মাই অমা চাউৎলকপদা ময়ায়কাৰা চিঞ্জাক অসিসু অদুমক য়াওৱকৈ। অদুৰ ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক অসিনা খুন্মাইবু মাজ্‌হনৰা পোৎশক অমদি ওইৰি। ঙ্ক্লিঙৈ মতমদগী হৌৱগা মীওঁইৰা কাঙলূপ অয়াস্‌না ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক অসি ফেঙনা অমদি লোৱা শীজিন্নৱকই। ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক ওঁৱৱবসু মফম-মতম চানা চাং য়াম্মা নেম্মা শীজিলৈ। অদুনা খুন্মাইনা ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক শীজিন্নৰনা খোঁচনা অকাৰাৰা, অমোংপা, অকি-তুজুংনিঙাই ওঁইৰা খৌদোক-ৰাথোক, মীশি-মীনা থোকপগী পাউ অৱমদে, ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক শীজিন্নবগীদমক খাঙুঙখতা পুলি লোমখিৰা শেদ্‌ম-নাদস্ব, অফ-ফস্‌তখঙ্ৰদৰা, খন্ন-তন্নৰা য়াদ্ৰৰা, ইমুং-মন্‌ং কাং-খোং চাইহনৰা মীওঁই লৈৱমদে। অদুৰু কুমজা ১৮৪০-৪২ অসিৱাইদি ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক অসি লৈপাক অমা লোই চ্চাবগী অটৌৰা খুংলায় ওঁৱৱকপদগী চাইনাঢা ওপিয়ম ৱাৱ থোকখি। বৃটিশ অমসুং য়ু এস এনা চাইনা লৈপাকপু খুদ্‌ম চ্চাবা চাইনাঢা কানি খাঞ্জিল্লতুনা চাইনাগী নুপা অয়াস্‌া কানিদা লায়চিদ্‌মদা চাইনাগী খুন্মাইদা ফৎ‌তৰা থৌদোক-ৰাথোক হেনজিল্লকপা নুপা অয়াস্‌া মীখিবোং-মীতস্থাল মীফৎ‌ত ওইশিল্লকপা অমসুং নৃপীশিংগী লমচং-শাজং মাঙলতুনা চাইনাগী খুন্মাই অদ্‌ তপ্পা তপ্পা লেথা তৱকই অমদি বৃট্‌শিকী মীখা পোৱা লৈবকগী অটৌৰা মৱম অমা ওঁৱৱকই। হায়বদি মৌৱেকপু ঙক শেদ্‌দনা থমগদৌৱিৰা চাইনা নুপাশিং অয়াস্‌া কানি পীজদ্‌না পথংহল্লি, মৱৈৰাক নুশিৰা, কল্লিৰা ফাওলন্দে। ময়ায় কাৰা চিঞ্জাককী নুংঙিৰা ঈপাত্তা তউদ্‌না লৈহল্লি। অদুৰ নিখৌই Li. Si. Su (Lin Tse Hsu) না চাইনাগী খুন্মাই অসি মাড্‌ৰা তাৱে হায়ৰা ঙ্গ্ৰা খঙুহীবদগী লঙ্গোনবগী নামদা চাইনা লৈবাত্তা লোই শদেদকা য়ানৰা চৰ্চশিল্লক্লিৰা বৃটিশ অমসুং য়ু এস অনীগী মথক্ত ওপিয়ম ৱাৱ তৌখি। চাইনা মশাককী ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক চাবা অমদি লঙ্গোনবশিৰ্বু ফদ্‌না জেলদা থদ্‌া, ফুৰা, হাংপা ফাওৰা য়াওনা লান চাইনা চাইনাগী খুন্মাই অদ্‌ কলহৌদনি। মালেমনা খঙনৰৰা ময়ায় কাৰা চিঞ্জাককী ময়োক্ত চখখিৰা ওপিয়ম ৱাৱ অসিগী মতুংদা চাইনাগী খুন্মাইদা ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক চাবা, লঙ্গোনৰা মীওঁশিং শুঁক্ৰে লৈত্ৰে হায়বদি লানগনি। হৌজিক হৌজিকসু চাইনাগী খুন্মাইদা ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক শীজিন্নৰা মীওঁশিং অমসুং লঙ্গোনবশিং লৈৱি। অদুৰ মথোয়গী লৈঙক মপুশিংনা ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক চাবশিং অমসুং লঙ্গোনবশিৰ্বু ফদ্‌না সৌক মখল কয়া পীৰা ঙসিসু লেপ্ত্ৰি। চাইনা লৈবাত্তা নত্‌ত্‌ ঙসিদি মালেমগী লৈবাক পুন্নাত্তা ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক শীজিন্নবশিং অমদি লঙ্গোনবশিংনা তাইে উঁহ্‌ত্ৰৰা থৌদোক-ৰাথোক কয়া থোকহদ্‌দনা মীচম মীয়ামদা চৈনা-চৈখং পীদ্‌না অৰাৰা নংমদন্দা লৈবাক য়াওশিল্লত্ৰে। অদ্‌না হৌজিকতি মশা মশাগী লৈবাক মপুশিং য়াওনা ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক থিংনৰা যৌৱাক কয়া তৌৰা হৌশত্ৰবনি। অফ্‌লানিষ্টান লৈবাত্তদি ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক থিংনৰা মিনিষ্টৰ ফাওৰা থমত্ৰবনি।

মালেমগী মফম অঁতৈদা তৌৱকপপ্তম পীক্লৰা চিংলৈবাক কংলৈপাকতসু য়াম্মা ঙ্ক্লিঙৈ মতমদগী হৌদ্‌না চাংদসু তমদসু ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক শীজিন্নৱকই। য়ু, হিদ্‌াকমনা, গঞ্জা অসিনচিৰা। য়ু অসি থক্সবসু য়ুথক খঙনা থক্সমী। লৈবাকী অটৌৰা মায় পাক্ৰৰা অমদি লাইগী থৌৱমশিংদনা অয়াস্‌া শীজিলৈ। হিদ্‌াক মনাদি মফম মতম লৈতে, নৃমীং খুদিংগী শীজিলৈ। পাখঙনা লৈশাবীগী ময়ুমদা কোৰৰা লাকপা ফাওৰা লৈশাবিশিংনা পাখঙশিংদা হিদ্‌াকফ্‌ খুদোং অমসুং পান্না লান্‌দনা খৌগল তৌৰা চৎ‌নৱমী। অদ্‌না য়ুম খুদিংগী হিদ্‌াকমনা অসি চ্চই অমা শীজিন্নৰা কোন্নৰা থানৱমী। য়ু, গঞ্জাদি অখৰৰা মফম খৱদা থাৱমী, শুংলমী। ঐখোয়না শীজিন্নৰৰা য়ুম খুদিংগী হিদ্‌াকমনা থাবগী চৎ‌নবী লৈৱস্‌া অদ্‌ হৌজিক্তি মুংখৱে। হিদ্‌াক মনা থাড্ৰবনিনা হিদ্‌াকমনা শীজিন্নৰা তেজ্‌ৱা হায়বদুদি নন্ত্‌ত্‌, হৌজিক্ল হেদ্যুম হিদ্‌াকমনা অমদি মখল কয়া য়াওৰা ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক মখল কয়া মপানদগী লমদম অসিদা খাঞ্জিল্লক্লি। মদুৰ য়াম্মা পান্ননা নুপী-নুপা, অঙাং-অহল খাত্তা পাক্ৰুনা চনৱি। অবৰোমদনা অহল-অকিৰা, মীপাইৰা অমত্ৰ হিদ্‌াক মনা শীজিন্নৰনা কেঙ্গৱ নাহল্লি অদ্‌না হিদ্‌াকমনা শীজিন্নৰা ফৎ‌তে শীজিন্নৰেইবদনি হায়দ্‌না মালেম শীন-থুংনা লাউৱি, এৱোৱেনেস কয়া পীদ্‌না মীয়ামদা খঙহল্লি। হিদ্‌াকমনা শীজিন্নৰা ফৎ‌তে খঙৱবসু মদ্‌দা অকিৰা, মীপাইৰা অমত্ৰা ফাওদনা মচা-মশু শেদ্‌দগী থৌদং চাউনা লৌৱিৰা নৃপীশিংনা নুপাশিংদগী ক্লা, জৰ্দ, থৈনি, টলপ চাবা নোংম নোংমগী হেনগংলক্লি, লেঙ্গৱক্লি। মসিনা নৃপীশিংগী মশা ফৎ‌হদ্‌ে, ৱিৱদ্‌ন্ত্‌শনদা অকাৰৰা ওঁৱৱকই। ইৱমদম অসিগী য়ু শুংলিৰা চিংগী খুলশিংদসু চিংমী নৃপীশিংনা অয়াস্‌া য়ু শুংঙি, য়ু শুংলিৰা তম্পাকী খুদ্‌খশিংদসু নৃপীশিংনা অয়াস্‌া য়ু শুংঙি। অদ্‌গা নুপাশিংনা য়ু অদ্‌ থক্‌কৈ, ঙাওঁ। চমজৱৰা নুপী-অঙাং, মমা মপা মচিল-মনাওশিংদা ওং-নৈবী, ফুঁ‌নে-চঁ‌নে, হাংনা-শুনৰা ফাওৰা য়াওৱকৈ। য়ুদ্‌া লায়ল্‌গী নুপা অমা লৈবাত্ত ইমুং অদ্‌ তত্‌দ্‌ লৈতানা লৈৰা ঙমদে, মচা-মশু শেদ্‌দা ঙমদে। ময়ুম-মকে পান্‌দনা মচা-মশু লৈৰাৰ নুপাশিং, পাখঙশিং, অমদি মইহ-মশিল তল্লিৰা মইহৰোয়শিং ফাওৰা নোংমা-নোংমগী য়ুদ্‌া লায়চুৰা হেনগংলক্লুনা ফুমলিং-খুললিংৰা ঙম্‌ত্ৰৰা ইমুংগী মশীং থিঙমদনা হেনগংলক্লুনা, খুন্মাইদা কিনিংঙাই ওঁইৰা ৰাথোক-লাছোক হেনগংলক্লুনা অসিদা মৱৈৰাকপু কঞ্জনিংৰা ইফ্‌কপ্পমু মুংহন্নীংদৰা শোঞ্জৱবী, মইহে-মশিল মতীক চানা হেজ্‌ত্ৰবী, ইমা-ইবেল, ইচে-ইনেমশিংনা কুমজা ১৯৭৭দা নিশাবদ্‌ লূপ শেদ্‌দনা খুৎ‌ং খুৎ‌দা লৈকায় লৈকায়দা ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক য়ু থিংবগী ঈইৌ তৌৰা হৌৱকখি।

অহিং নুংথিল খঙদ্‌না অৰা-অনা থিদ্‌না নিশাবন্দ তৌৱিৰী ইমাশিংনা অৱৈৰা পাক্স লুপুথোক্তনা ইৱমদম অসিদ্‌দি য়ু শুংৰা, য়োনৰা, থৰপা মত্‌ক ফৎ‌না য়ুথংথিৰা হোংনৱকখি। অদ্‌গা অমৰোমদনা ইৱমদম অসিগী লৈঙাক

পাকচন শগোল কাঙজৈ :

খৃংশাৱা অসি য়াম্মা লীৱৰা অমদি নুংঙাইৱৰা খৃংশানানি। মায়কৈ অমদা কাঙজৈৱেই য়াউে/য়াজ্‌ে নংত্ৰগা চামা/চামা লেপ্তুনা য়াম্মা চাওৱৰা লমহাৱা শান্নবগী মওংনি। পাকচন শগোল কাঙজৈ অসি মতম অমদা লম চাওনা লৈৱিঙৈ অমদি শগোল মৱাং কায়না লৈৱিঙৈদা শান্নৱস্বগী ৱা লাইৱিক অমদি পেনা শৈশকপশিংনা শৈথাবদা থেংনৈ। অইৰা ওইনা “চৈথোৱাল কুস্মাৰা” দা খৱা থেংনে।

কুমজা ১৯০১ দা মণিপুৰদা লাক্স্‌য়া বৃটিশ ইন্দিয়াগী ভাইসৰোই লোৰ্দ কৰ্জ্‌জননা ইৱস্‌া লাহিৱক “এ ভাইসৰোইস নোট বুক” কী তাক্কক “দি ক্ৰেদল ওফ পোলে” গী শৰক্তা অসুন্ম্‌া ইৱি : - “The game that i show was one of ten a side...” শগোল কাঙজৈ শান্নবদা মায়কৈ অমদা কাঙজৈৱেই তৰা/তৰা থোক্তুনা শান্নৰা খৃংশাৱা অসি পাকচন শগোল কাঙজৈনি। চৈথোৱোল কুস্মাৰা (অহানৰা খৃংফোঙ) গী লামায় ৫০ দা নিংথৌ চৱাইৰোংবগী মতম শকাব্দ ১৬২০ পেহিনু ৭ নি পানবদা লাইনিংথৌ চৱাইৰোংৰা মশা য়াওনা মী তৰানা মায়কৈ অমদা থোক্তুগা মদ্‌গী ময়োক্তা অতোপ্পা মায়কৈ অমদা কাঙজৈৱেই চামা থোক্তুনা শগোল কাঙজৈ শান্নবদা কাঙজৈৱেই তৰা লৈৰা মায়কৈনা ঙম্‌দনা ইৱেই কোংনবগী ৱা অসুন্ম্‌া ইৱি : - “৭ নি নিংথৌকাবদা নিংথেম্‌চিচনা মী ১০ দা মী ১০০ সুপহন্দনা কাঙজৈ নাইএ। মী ১০ না ঙমএ। মী ১০০ না ইৱেই অমা শাইয়ে।” মথকী খৃংশাৱা অসিসু পাকচন শগোল কাঙজৈগী মওংনি।

পানা শগোল কাঙজৈ :

চৈথোৱোল কুস্মাৰদা পানা শগোল কাঙজৈ নিংথৌ খাগেন্‌দনা কুমজা ১৬০৬ তা হৌদেকখিবগী ৱা থেংনৈ। পানা কাঙজৈ পাকচন কাঙজৈগী য়াম্মা হেন্না মওং তাৰা অমদি য়েংৰা নুংঙাইৰা খৃংশাৱা ওইনৰা নিংথৌ অসিনা হৌদেক্লহ্‌মনি। মণিপুৰবু নিংথৌনা পানা তৰক থোক্তা খায়দোক্তনা লৈঙাক খৌদা লায়নৰা থৌৱাং তৌৱমী। লৈপাক অসিদা লৌৱিৰা মীওঁশিং মগী মগী শাগৈ মতুং ইমা নিংথৌনা পীৰা শীনকমগী মতুং ইমা পানা খায়গী মওংনি। পানা মখল অনী লৈ। অৱাংৰা থাক্কি পানা অমদি অনেন্‌দা থাক্কি পানা। পানা অমমনা শেংকদৰা ফিলেগী মচুস অক্লৰুৰা পানাশিংদা নিংথৌনা পীৱমী। অৱাংৰা থাক্কি পানা মৱি লৈ। মথোয়শিং অদ্‌দি : -

অৱাংৰা থাক্কি পানা - মথোয়না শেংকদৰা ফি মচু

১) লাইফম পানা - অঙাৰা
২) খাবম পানা - অশংৰা
৩) অহল্লপ পানা - অঙৌৰা
৪) নহাৰুপ পানা - হ্‌স্‌ামপাল
অনেস্‌া থাক্কি পানা অনী লৈ। মথোয়শিং অদ্‌দি : -

১) হীদাক ফানৰা পানা (২) পোৎশংৰা পানা।

অনেস্‌া থাক্কি পানা - মথোয়না শেংকদৰা ফি মচু

১) হীদাক ফানৰা পানা - অমুৰা

২) পোৎশংৰা পানা - হীগোক

অৱাংৰা থাক্কি পানাশিংদা অনেন্‌দা থাক্কি পানাশিংগা পূন্‌া শান্নমিলৰা য়াদে

চেৱে কাৱে :

শান্নৰা হেন্না হৈৱৰা কাঙজৈৱেইশিং অৱাংৰা থাক্কি পানা অনী লাইফম অমদি অহল্লপতগী খনগংলৰা খৃংপুগা অতোপ্পা অৱাংৰা থাক্কি পানা অনী খাবম অমদি নহাৰুপতগী খনগংলৰা অপূনৰা কাঙজৈৱেই খৃংপুগা শীংনদ্‌না শান্নৰা শগোল কাঙজৈৱে চেৱে কাৱে হায়না খঙতৈ।

পানা শগোল কাঙজৈগী চৎ‌ন-পৱিৎ

১) শান্নৰোয় :

ক) য়ামদ্ৰবদা শগোল তোংৰা ফজনা হৈৱৰা মীওঁই ওইগদবনি।

খ) খৃং ওই নামতমক শীজিন্নৰা মীওঁই শগোল কাঙজৈৱোয় ওঁইৰা য়াদে।

২) শগোল :

ক) শগোল শৌনাইনৰা শগোল কাঙজৈ শান্নৰা য়াদে।

মপুশিংনা অহোয়নদুম য়ু শুংলিৰা মীওঁশিংদগী থাগী টেঞ্জ লৌদ্‌না মনীং তৌনা য়ু শুংহল্লি, য়ু শুংলিৰা মীওঁশিংদা মতেঙ পাঙশিল্লি। খুন্মাই অসিবু কনগদৌৱিৰা নিশাবন্দ ঈইৌ তৌৱিৰী ইমাশিংগী ময়োক্তা লৈপাক মপুশিংসু লৈখি। লৈঙাক মপুশিংদা নন্ত্‌না ইৱমমম অসিগী য়াইতোং-খমদোং, অখঙ-অইহে, মথৌনা ফৰৰা মপাৰিশিং কয়ানসু নিশাবন্দ ঈইৌ তৌৱিৰী ইমাশিংদা মতেঙ পাঙবীখিদে। য়ু শুংৰা, য়োনৰা, থকপা থিংৰা অসি ফৈ খঙলবসু ঈইৌদা য়াওশিন্‌দনা থৌদাং লৌনিংদনা নাকন্দা থৈদোক্লগা নিশাবন্দগী ঈইৌ অসি ফৈ-ফৎ‌তে নেনদ্‌না লৈনখি। লমদম অসিগী য়াইতোং-খমদোং, অখঙ-অইহে অমদি মীয়ামগী মতেঙ পাঙবদদগী নিশাবন্দগী ঈইৌ অসি নোংমা-নোংমগী শোহ্‌ৱজুনা ঙসিদি ঈইৌ অদ্‌ মুংখৱে হায়ৰা যাৱে। নিশাবন্দগী ঈইৌ অসি শোহ্‌খিবদগী ইৱমদম অসিদা য়ু শুংৰা থকপা, য়োনৰা অসি ঈশিং ঈচাউপ্তম নোংম-নোংমগী হেনগংলক্লে। নুপাখতা থক্সৱা য়ু অসি হৌজিক্তি মৌনহা লৈশাবী অমদি অহল ওইৰৰা হন্‌বী ফাওৰা য়ু থকপা, য়ুদ্‌া লায়চুৰা য়াওৱক্লে। মীয়াম তিনৰা ইফ্‌ফাল ময়োলমক্তদা ফনেক ময়েক নাইবী শেৎ‌গী মৌ নহানা য়ু তপ তানা থকজিল্লগা চংপা ঙমদদ্‌না লম্বীগী অমোংপা চিদিইদা লোংনা তান্‌না লৈৰা ফাওৰা য়াওৱক্লে। নৃপী থক্‌কি চাকচা-হৈজন্নৰাবাদা য়ুঙাং, য়ুঙৌ য়াওনৱক্লে। ইৱমদম অসিদা শুংৰা য়ু ফাওৰা থিংৰা ঙমদ্ৰিঙৈ অসিদা মপান লমদগী য়ু মখল-মখল, নস্বৱ-ফোৱ, ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক ওহ্‌ছোকত্ৰৰা ঙুলি মখল-মখল, হিদ্‌াক মহি মখল-মখল, কানি অসিনচিৰা পল থিংবিত্ৰৰা অকনৰা ঈচেলপ্তম মায়কৈ খুদিংদগী ইৱমদম অসিদা লেপ্পা লৈতনা চেমশিল্লক্লি। লমদম অসিদা ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক মখল কয়া মৱাং কাইনা ফংলবনিনা নৌৱিৰা মইহৰোয়শিং পাক্ৰুনা ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক ঙুলী, নস্বৱ ফোৱ অমসুং য়ুদ্‌া ঈৱাক্ৰদুনা মখল কয়গী লায়না অমসুং ঐচ আই ডি/এইদসকী লায়না নাৱতুনা নহা ওঁইৰাৰ মীওঁই লীশিং কয়া লমমম অসিদা শিঙে, লীশিং কয়ামসু অশিৰনা ঙাইদ্‌না লৈৱি। ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক শীজিন্নৰা মীওঁশিংনা মশা মশা মাঙজবদা নাত্তনা ইমুং-মন্‌ং অমসুং খুন্মাইদসু তমখিৰা তুৎ‌ৎ‌চনিংঙাই ওঁৱৰৰা থৌদোক-ৰাথোক কয়া ইৱমদম অসিদা নোংম কাংদনা থোকহল্লি। নৌৱিৰা নুপীমচা কয়া ৰেপ তৌবীৱি, লৈশাবী মচাং-মচে, মমা মদ্‌দোল কয়সু ৰেপ তৌবীৱগা হাংতোকপীৰা, সনা মচেং অমগী কৱিসু খঙজ্‌ত্ৰিৰা পীক্লিৰা অঙাং হাংপা অমসুং ইমুং-মন্‌বগী পোৎ হুৱানৰা হেনগংলক্লি। অসুন্ম্‌া ৱাৱক ৱাতেন্‌বগী চৎ‌ন-কাঙলানগী মথৌ ফজনা তৌত্ৰৰা ৱাৱকপীনৰা, কৰবীনৰা কনাসু লৈবৰা মশু পান্‌ত্ৰৰা এনা এনা তৌনিংবতা তৌৰা য়াৱৰা লমমম অমা ওঁইদ্‌না ইৱমমম অসিদা খুন্দাৱিৰা ফুৰুপ অসি মুংকদবগী ঙাইদ্‌না লৈৱৰা মতম অসিদা মৱৈৰাকপু কল্লীংৰা

মণিপুৰগী শগোল কাঙজৈ

নিংথৌখোংজম তৌম্বী ৱাজ

খ) শগোল অদ্‌ মশা য়াম্মা ফৰা ওইগদবনি।

গ) শাগী অৱাংবদি অৱেপ্পা অসুক ৰাংগদবনি হায়ৰা লৈতে।

৩) **খৃংপু (টিম) :**

ক) কাঙজৈৱেই তৰেং অমদি মথোয়গী শগোলশিংগা লোয়ানা কাঙজৈ খৃংপু অমা শেমগনি।

৪) **কাঙজৈবুঙ :**

মপুং ফানা চাওৱৰা কাঙজৈবুংগী পাক চাওবদি ময়ুঙদা সনা লমজৈ ১৬০ অমদি মৱাক্তা সনা লমজৈ ৮০ ওইগনি। (সনা লমজৈ অৱনা শাংবসি চাওৱাক্তা ফুট তৰুকা মাইনে)। মৱাক ময়ুং নাইৰা নাপী ফজনা হৌৰা লম্প্পাক ওইগদবনি। তৌইপ্তমসু লম লমগী খুদোংচাৰা য়েংলগা খৱা পীকথৰা নাপী হৌৰা লম্প্পাক্তসু শান্নৰা য়াই।

৫) **কাঙজৈৱেই :**

লীৱৰা মক্ৰনা শাবা তুস্ক তপ্পা পোৎশক্লি। চাওৱাক্তা মিলিমিটাৰ ১০০ গী অকোয়ৰা অমসুং গ্ৰাম ১৫০ অমুক চাওৱাক্তা লুম্বী।

৬) **কাঙজৈ :**

চাওৱাক্তা ফুট ৪.৫ অমুক শাংৰা লীৱৰা লী অমদি মতোং দা চাওৱাক্তা ইফ্‌ি ৮ মুক শাংৰা লীৱৰা উনা মতোন্দা ফেঙ্লেননা দিগ্ৰি ৪৫ গী চাদ্দা ফৈপ লৌশিল্লগা হাপ্পা কাঙজৈনি। খৃংপাইফম অদ্‌ নালহন্দনৰা শেন্‌লৰা চৈ ওইগনি।

৭) **কাঙজৈৱেইগী ফিজলা :**

ফিজম নংত্ৰগা ফিগেগী ফৈজেম খুউদী মথক্ত শেংকনি। কোয়েং য়েংলগা পানাগী মচু শঙলৰা খনংচেং লাক্‌নি। মগী মগী পানাগী মচু শঙলৰা ফুৱিৎ শাইককপা লিংকনি। থোঙুপ তৌনেদে। অদুৰু থোঙ ঙাকথোক্ৰৰা অথুপ্পা ফিনা নংত্ৰগা শউনগী খুনিংখাঙ ফিজংনা য়েক্তুনা হাপকনি। খুৱাই অমদি খুৰোম শোক্তনৰা অথাৰা শউন নংত্ৰগা ফিনা শাবা থোঙয়োম শীজিন্নগণি।

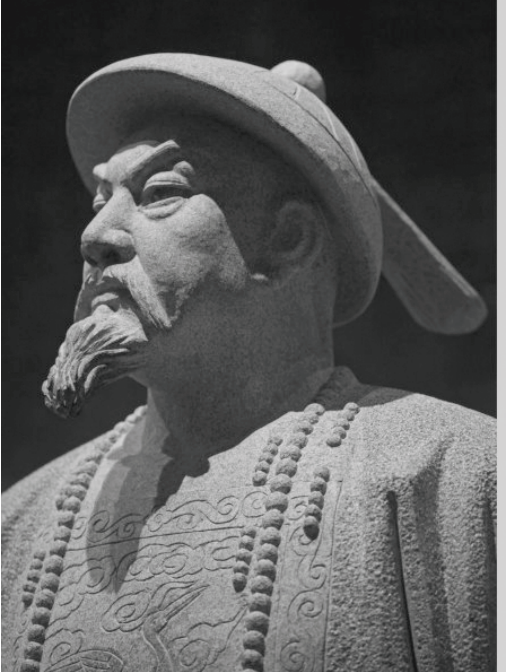
৮) **শাপোং :**

মণিপুৰগী অহল লমন্‌া শা মউনগা অমোনৰা অথাৰা ফিগা লোয়ননা লীৱৰা উকংগনা শেন্‌দা ময়াই কুখৰা, মাঙ অমদি তুংদা খৱা ৰাংখংনা শেন্‌দা শাবল মখল অমনা শীজিলৈ। শাবল অমদি শগোল মনঙ্গল তাইনহৈ। মৱক্তা ফি অথুপ্পা অমা থাগনি। মদুৰু “শানমখাঙ” কৌই। শাবলগী য়েং অমদি ওইদা শন্দং নংত্ৰগা ঈৱেই মউন্‌া শাবা, পাক্ৰা অমদি মতাই অনী কোনখংনা শেন্‌দা “নাক” অনী য়াফ্‌গনি। মসিনা শান্নৰোয়গী থোঙ অমদি শগোল অনীমক্কী ঙকথোক্ৰ বা পাট্‌সে ওই। পুন্‌িৰা শাবল ফাজিনগনি। শাবলদগী খেওক্তনেং য়াফ্‌গনি। খুৰ্জি হাপকনি। শগোলগী মশা অমদি মমায়গী অকুৰা মফমশিংদা লংজন্ম্য শেন্‌দা মতু্‌ম তাৰা “লালু” হায়না খঙৰৰা পোৎশক্ৰা লৈতেংসু ওইৰা ঙকথোক্ৰ বা পাট্‌সেপু ওইৰা মওন্দা হাপকনি। শগোল মমায়দা হাপ্পা শা ঙকথোক্ৰৰা পাট্‌ৈ অদুৰু শামায় কৌই। শাবলগী মনিং থংৰা শৰুক অদ্‌ শা মইদগী মৈকুং মখাদা য়েপশিলৰা অফাইৰা লংখি অমা শীজিলৈ। লংখি অদুৰু “শামৈ হাপ্পা” হায়না খঙনৈ। চীনবুল লাক্‌নি। থাৱী হাপকনি। শাৱাক শাজৈদি শম্‌দা নংত্ৰগা ৰাশানা শেমগনি।

৯) **শান্নবগী মতম :**

মণিপুৰী শগোল কাঙজৈ শান্নবদা মতম অসুক য়াম্মা শানগনি হায়ৰা লৈতে। কাঙজৈ শান্নদ্ৰিঙেগী মমাঙদা ম্যোেক্ৰদুনা শান্নগদৰা খৃংপু অনীনা লৈগা পাক্স মশিংদা শগোল কাঙজৈ শান্নবগী মতম লেপ্পী। তৌইপ্তমসু পাক্স লেপ্‌ৰা মতমদা য়ামদ্ৰবদা পাক্সল তৰেং নংত্ৰগা তৰেংতগী হেদ্‌বৰা য়াদে। লেপ্‌থিৰা পাক্সল মশীং অদ্‌ শান্নৱিৰা নুমিৎ অদ্‌দা চাবৰা ঙমজ্‌জদি মথংগী নুমিৎতা শান্নৰা অদ্‌ চুখদ্‌না মমাঙগী নুমিৎতা চাখিৰা পাক্সল মশীং থাৱগা লেপ্‌থিৰা পাক্সল মশীং শুনৰা শানবনা শগোল কাঙজৈ শান্নবগী মতমনি। অদ্‌গা অইৰা খৃংপুনা লেপ্‌থিৰা পাক্সলগী মশীং তঙ্কাই হেন্না চল্লবদি

চাইবী চনু

ওপিয়ম ৱাৱ তৌদ্‌না বৃটিশ অমসুং আমেৰিকাদগী চাইনাৰু কনখিৰা চাইনাগী নিংথৌ Lin Tse Hsu

অমসুং ফুৰুপ অসি মালেমদগী মুংত্ৰনি হায়না মিপাইজৰা ঝাইদগী শোনৰা মইহে-মশিল মপুংফানা হৈৰা ৰাংপা নৃপী নুপাশিংনা লুচিংৰা নিশাবন্দ ঈইৌগুন্‌দা এন জি ও খৱা শেমগৎ‌তুনা ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক থিংবগী ঈইৌ তৌৰা অমুক হৌৱক্লে মৱৈৰাক নীংত্‌স্কগী ঈইৌ তৌৱিৰা য়াওঞ্জপ খৱনসু ময়ায় কায়ৰা চিঞ্জাক চাবা, লঙ্গোনৰা মীওঁশিংবু মখোঙদা নোংমৈনা কাপ্পা, ফুৰা অমসুং হাংপা ফাওৰা তৌদ্‌না ময়ায় কাৰা চিঞ্জাক লমদম অসিদ্‌দি মৱ ফংনা মুখংকনি হায়না অসিগুন্‌দা থবক কয়া চখৱক্লি। এন জি ও শিং অমসুং য়াওল্লোয়শিংনা চখৱক্লিৰা ময়ায় কাৰা চিঞ্জা থিংনবগী ঈইৌ অসিসু ইমা ইবেলশিংগী নিশাবন্দগী ঈইৌগুম অটৌ-অশাং য়াইতোং-খমদোং, লৈপাক মপু অমসুং মীয়ামশিংনা শৌগৰতে মতেঙ পাঙশিনদে। ঈইৌ অসি ফৈ-ফৎ‌তে নেনদ্‌না ঙসিসু য়েংদ্‌না অদুমক লৈৱি। ইৱৈৰাক্‌লা নোংম নোংমগী কাং-খোং চাইৱক্লিৰা, শিৱকুম-নাৱক্সৰা মীওঁশিংনা খুংলিংৰা খুন্মাই অমা ওইৱক্লৰা ফীভম অসিদা থৈপক্ৰকপা মথৌ তাৱে অৰা-অনা নংলৰা মীয়াম্মা লুচিংৰা মীওঁইম্‌বু যৌৱানা ঙাইৱি।○

মন্‌ংদা পনথৈ লাহ্‌ছোক্তুনা চৎ‌ত্ৰবদি অনকপদা কাঙজৈ য়েংদ্‌না লৈৱস্‌া মীওঁশিংনা কাঙক্ৰম অদ্‌ কাঙজৈবুঙ মন্‌ংদা লমশিল্লক্‌নি। অদ্‌গা শান্নৰা অদ্‌ম চখগনি।

মণিপুৰগী নিংথৌ চুড়াচান্দ সিংহনা কুমজা ১৯২৮ দা শগোল কাঙজৈ চৎ‌ন পথাপ অমা শেমদন্‌া শা তপ্পা (শা অমা কন্‌া মায়কৈ অমা তন্ম্মা যৌৱিঙৈদা ফৈনা অমনা থৌজল্লকপবু শা তপ্পা কৌই), হাইৱৌ হায়বদি অতন্‌না অতোপ্পগী কাঙজৈ কাঙছ কোংপা অমদি অতোপ্পগী শা মথক্তা ৰাংনা কাঙজৈ কাৱন হায়বনচিংৰা য়াদে হুয়না অথিংৰা পিখি। হৌজিক্স পানা কাঙজৈদা হায়ৱবশিং অসি চৎ‌ন পথাপ ওইনা লৈৱি।

১৫) **শান্নৰোয় শিনৰা :**

শান্নৱিঙৈ মন্‌ংদা শান্নৰোয় শিন্দোকপা অথিংৰা লৈতে। কাঙজৈ খৃংপু অদ্‌দী অশিল অৱাংনা শান্নৰোয় অমবু অতোপ্পা অমনা মছং শিনৰা যৌৱাং তৌৱগা হান্‌গী শান্নৰোয় কাঙজৈবুঙ গী ৰাংমদা কৌথোক্ৰ বা মতুংদা মছং শিনগদৌৱিৰা অনৌৰা শগোল তোংৰা শান্নৰোয় অদ্‌ কুন্‌কাৰুত্ৰদা চত্‌হনগনি।

১৬) **ৱাউখৰা :**

শগোল কাঙজৈ শান্নৰা মতমদা য়েংলিৰা মীয়াম্মা য়াদুনা মৰা চংপা লৈপাক্কী ৰায়েল মপু অমা, ফংত্ৰগনা য়াইতাই খমলোংৰা অমবু শান্নদ্ৰিঙেগী মাখল “কাঙবুৱেল” হায়কনি। মহাক্কী মীংয়েং অমদি ৰাফম খৰৰা লৈৰা লৈইনৈনা লাল্লি। নংত্ৰগা চুম্বী হায়বগী য়েংনৰা লৈৱৰা মতমদা কাঙ